

IKER
GAZTE
NAZIOARTEKO
IKERKETA EUSKARAZ

V. IKERGAZTE NAZIOARTEKO IKERKETA EUSKARAZ

2023ko maiatzaren 17, 18 eta 19a
Donostia, Euskal Herria

ANTOLATZAILEA:
Udako Euskal Unibertsitatea (UEU)

Aitortu-PartekatuBerdin 3.0

GIZARTE ZIENTZIAK ETA ZUZENBIDEA

**Genero-ikuspegia aintzat hartzen
duen Botere Judizial baterantz:
bere integrazioa antolakuntza
judizialean eta jurisdikzio-
funtzioan**

Sara Arruti Benito

49-55 or.

<https://dx.doi.org/10.26876/ikergazte.v.02.06>

ANTOLATZAILEA:

BABESLEAK:

LAGUNTZAILEAK:

Genero-ikuspegia aintzat hartzen duen Botere Judizial baterantz: bere integrazioa antolakuntza judizialean eta jurisdikzio-funtzioan

Sara Arruti Benito

Donostiako Zuzenbide Fakultatea, Euskal Herriko Unibertsitatea (EHU/UPV)
sarruti002@ehu.ikasle.eus

Laburpena

Azken hamarkadetan, berdintasun-printzipioaren esanahi juridikoak bilakaera garrantzitsua jasan du. XX. mendeko azken herenean garatu ziren Zuzenbidearen teoria feministen marko teorikoa ardatz izanik, Nazio Batuen Emakumeei buruzko IV. Konferentzian (Pekin, 1995) sexuen arteko berdintasun materiala lortzeko funtsezko kontzeptua gorpuztu zen: genero-*mainstream* deritzona. Harrezkero, emakumeen aurkako bereizkeria fenomeno sistemikoa edo egiturazkoa zela ulertu zen, eta ondorioz, haren aurkako borrokak Botere Publikoei betebeharrak garbia esleitu ziren: genero-ikuspegia ordenamendu-juridiko guztian zehar txertatzea. Hori horrela, lan honek genero-*mainstream* edo genero-ikuspegiaren zeharkakotasunaren printzipioa Espainiako Botere Judizialean nola txertatu den ikertzea du xede. Zehazki, bere txertaketa zuzenbide prozesalaren ikuspegi organikotik eta materialetik aztertuko da, hau da, antolakuntza edo egitura judizialean eta jurisdikzio-funtzioan zein modutan integratu den ikertuko da. Azterketa horrek funtsezko bi helburu izango ditu: batetik, antolakuntza-judiziala berregituratzea diseinu parekideagoa lortzeko, eta bestetik, genero-epaitza metodologia-juridiko gisa jurisdikzio-ordena guztietan finkatzea. Bi helburu horiek, aitzitik, ortzi-muga bera dute: Espainiako hirugarren Botereak emakume eta gizonen berdintasun eraginkorra bermatzea.

Hitz gakoak: Botere Judiziala, berdintasuna materiala, jurisdikzio-funtzioa, antolaketa-judiziala, genero-ikuspegia

Abstract

In recent decades, the legal significance of equality has undergone a considerable evolution. Focusing on the theoretical framework of the feminist legal theory, developed in the last third of the twentieth century, the Fourth United Nations Conference on Women (Beijing, 1995) configured a fundamental concept to achieve substantive or real equality between sexes: the gender mainstream. Thereafter, discrimination against women was understood as a systemic or structural phenomenon. Consequently, the fight against it required all public authorities to integrate the gender perspective into the entire legal systems. Taking into account these premises, the purpose of this work is to investigate how the principle of gender mainstream has been incorporated in the Spanish judiciary. In particular, its integration is going to be examined from an organic and material point of view, in other words, we are going to focus on the implementation of gender mainstreaming in the judicial organization and in the judicial function. This research pursues two main objectives: on the one hand, to restructure the judicial organization in order to achieve a more equal design that takes into account the integrity and diversity of the society, and, on the other hand, to consolidate the gender judgment as a legal methodology in all jurisdictions. These two purposes, however, have the same horizon: ensure that the Spanish judiciary guarantees substantive and real equality between men and women.

Keywords: Judiciary, substantive equality, jurisdictional function, judicial organization, gender perspective

1. Sarrera eta motibazioa

Espainiar Estatuko hirugarren Boterean genero-ikuspegia txertatzea burutu gabeko erronka da oraindik. Mende erdia igaro da jada mundu akademiko anglosaxoi eta amerikarrean Zuzenbidearen teoria feministak garatzen hasi zirenetik (Costa, 2016). Teoria horiek, 70eko hamarkadatik aurrera indarra hartu zutenak, zuzenbidearen izaera androzentrikoa salatu zuten. Beste hitz batzuetan, sistema juridikoen konfigurazioa gizonezkoak¹ subjektu erreferentetzat hartuz eraikita zeudela aldarrikatu zuten (Levit et. al., 2015). Modu horretan, jurista eta teorialari feministek ordenamendu juridikoa osatzen zuten arauak eta auzitegiak

¹ Feminismo beltz eta dekolonialen teorizazioei esker, 80-90. hamarkadetatik aurrera garatu zirenak, gizonezko subjektu erreferente hori, zuria, heterosexuala, desgaitasunik gabekoa eta klase ertainekoa zela ondorioztatu zen.

jurisprudentzia-kasuak aztertzeari ekin zioten, eta mugimendu feministaren olatuen erritmoari jarriki, hurrengo ondorioztatu zuten: ordenamendu juridikoak sexistak zirela, –arauek gizonaren zentraltasuna oinarritzat hartzeak emakumeen esperientzia eta beharrianak kontuan ez hartzea eragiten du– sexistak ez ezik, maskulinoak ere bazirela –legeek emakumeak ikus eta tratatzen dituzte, gizonak emakumeak ikus eta tratatzen dituzten bezala– eta generoa zutela –gizon eta emakumeen botere harreman asimetrikoak arau juridikoetan eta praktika judizialean islatzen dira– (Smart, 1994; Campos, 2008).

Zuzenbidearen teoria feministaren ondorio horietatik abiatuz, lehenengo Estatu Batuetan eta ondoren Europan, ordenamendu juridiko desberdinak haien legeak erreformatzen hasi ziren, emakumeen kontrako arau diskriminatzaileak ezabatzeko helburuarekin. Emakumeen eta gizonezkoen gaitasun eta posizio juridikoak parekatuz, emakumeek pairatzen zuten bereizkeria amaituko zela pentsatzen zen. Hau da, berdintasuna ikuspegi formal eta neutral batetik ulertzen zen, berdintasuna legean edo legearen aurrean bermatzea zen garrantzitsuena, zuzenbideak tratu bera ematea gizonezko zein emakumeei. Berehala, berdintasunaren ulerkeria horren mugak eta eraginkortasun eza agerian geratu ziren, emakumeek emakume izateagatik jasaten zuten bereizkeria eta desberdintasuna gizarteko esparru orotan bizirik jarraitzen baitzuen, baita epaitegi eta auzitegietan ere (Olsen, 1990).

Testuinguru hori kontuan harturik, 80-90. hamarkadatik aurrera “genero” kontzeptua esparru juridikoan murgiltzen da, eta modu horretan, berdintasunaren kontzeptio formalak deseraikitzen hasi. Aditzera ematen da emakume eta gizonen desberdintasuna sexu-genero sisteman oinarrituta dagoela, hau da, desberdintasuna ez dela naturala, baizik eta botere harreman asimetrikoetan errotzen dela (Facio, 1992). Hori horrela, emakumeen kontrako bereizkeria aldizkakoa edo puntuala izan ordez, egiturazkoa edo sistemikoa zela ondorioztatu zen. Bereizkeriaren egiturazko taxu horrek berdintasun legeak birformulatzearen beharra ekarri zuen. Izan ere, aurretiaz aplikatutakoak –lege klasikoen multzoan barneratu daitezkeenak– berdintasun formalak, aplikazio-esparrua sektoriala eta genero-itsutasuna zituzten ardatz (Lousada, 2022).

Horrek guztiak nazioartean oihartzuna izan zuen. Hain zuzen ere, Nazio Batuen Emakumei buruzko Nazioarteko IV. Konferentzian, Pekinen egin zena 1995ean, genero-*mainstream* delakoa gorpuztu zen, genero-ikuspegiaren zeharkakotasun printzipio gisa ezagutzen dena². *Mainstream* kontzeptuak adiera desberdinak ditu, baina azken batean Botere Publikoen jarduketaren etapa guztietan genero-ikuspegia txertatu behar dela ematen du aditzera, sexuen berdintasuna lortzeko lehentasun estrategikotzat joz (Barrère, 2010). Horrela, Zuzenbidearen teoria feministen funtsezko ideietan oinarrituta, genero-ikuspegiaren zeharkakotasun printzipioak berdintasunaren ikuspegi formalak alde batera uztea eragin zuen, berdintasun materiala edo erreala helburu izanik³. Horren arabera, Botere Publikoek kontuan hartu behar dute berdintasuna oztopatzen duten arrazoi ugari daudela, horien artean, genero-harreman asimetrikoak edo sexu-etako bakoitzari jokabide, ezaugarri eta espektatiba bereziak egotzen dizkieten estereotipoak.

Espainiar ordenamendu juridikoan berdintasun printzipioaren garapen hori oso argi islatzen da hurrengo legeetan: Indarkeriaren aurkako Babes eta Neurri Integralen abenduaren 28ko 1/2004 Lege Organikoan eta Emakumeen eta Gizonen Berdintasun Eragingarrirako martxoaren 22ko 3/2007 Lege Organikoan (EGBEL), aurrerantzean). Bi Lege hauek berdintasun lege modernotzat jo izan dira eta berebiziko garrantzia juridikoa dute, berdintasun kontzeptio formalaren haustura baitakarte. Zehazki, lege horiek aurreko berdintasun legeetatik hiru ezaugarrietan bereizten dira: berdintasun materiala dute xede, ez dute berdintasuna bultzatzen arlo konkretu batean, transbertsalak baitira, eta hirugarrenik, genero-harremanak kontuan hartzen dituzte (Gil Ruiz, 2013). Premisa horiek kontuan izanik, ondorioztatzen da emakumeen aurkako bereizkeria sistemikoa ezabatzeko, Botere Publiko guztiak orokorrean, eta Botere Judiziala bereziki, behartuta daudela fenomeno horri aurre egiteko erantzun integral bat ematera, eta horretarako nahitaezkoa dela genero-ikuspegia ordenamendu juridikoan –bere osotasunean– txertatzea.

² Genero-transbertsalitate moduan ere ezagutzen da. Ikusten denez, ideia berari erreferentzia egiteko termino anitz erabiltzen dira. Terminologia desadostasun honek kontzeptu honen benetako esanahi eta helburuak lausotzen ditu, bere aplikazio-praktikoa zailduz.

³ Berdintasun materiala, erreala edo eraginkorra sinonimotzat joko dira lan honetan (EK-ren 9.2 art.).

Ildo horri jarraituz, beharrezkoa da azpimarratzea genero-ikuspegiaren zeharkakotasunaren aplikazioa politika publiko gisa, Administrazio Publikoaren alorrean aztertu dela batik bat. Hala ere, printzipio horren txertaketa Botere Exekutiboan ez ezik, Botere Judizialean ere aplikagarria da, Botere Publikoa den heinean. Hori horrela, EGBEL-ak oraindik amaitu ez den bideari ekin zion: genero-ikuspegia edo emakumeen eta gizonen arteko tratu berdintasuna zein aukera berdintasuna Estatuko hirugarren Boterean ezartzea. Integrazio horren oinarri juridikoa hiru xedapenek osatzen dute: batetik, EGBEL-ko 14. artikuluan emakume eta gizonen arteko tratu-eta aukera-berdintasunaren Botere Publikoen jardute-irizpide orokortzat jotzen da, bigarrenik, 15. artikuluan printzipio horiek Botere Publiko guztien jardunean aintzat hartuko direla adierazten da, zeharkakotasun edo transbertsalitate izaerarekin, eta hirugarrenik, EGBEL-ko 4. artikuluan berdintasun-printzipioa antolamendu juridiko osoa eratzen eta informatzen duen printzipioa dela eta arau juridikoen interpretazio eta aplikazioan barneratzea beharrezkoa dela.

Xedapen horiek kontuan izanik, tratu -eta aukera- berdintasun zeharkakotasunaren integrazioa aztertuko dugu hirugarren Boterean. Ikerketa bi alderdietan bereiziko dugu. Zuzenbide prozesalaren alderdi organikoa aintzat hartuz, Botere Judizialaren egituraketa edo antolaketa judicial zein administratiboan genero-ikuspegiaren zeharkakotasuna zein modutan aplikatu den aztertuko dugu. Zehazki, Botere Judizialaren sorrera eta antolakuntzaren atzean ezkututzen diren printzipio-juridiko androzentrikoak azaleratuko ditugu, Espainiar Konstituzioak (EK, aurrerantzean) taxutu zuen Botere Judiciala gizonen eta gizonentzat eraiki zutela berresteko (Barona, 2018). Modu horretan, ez da makala gogoraraztea emakumeek Espainian 1966 urtera arte “Justiziaren tenplura” sartzeko ateak itxiak izan zituztela. Emakumeen bazterketa sistematiko horrek lehen erakunde juridiko prozesalak androzentrikoak izatea eragin zuen, Botere Judiciala monopolio-maskulinoa izan baitzen ia 80 hamarkadara arte⁴. Jurisdikzio-antolakuntzari (epaitegiak eta auzitegiak) eta administrazio-antolakuntzari, hau da, Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiari (aurrerantzean, BJKN) so eginez, konturatu gara emakume eta gizonen arteko partaidetza-oreka ez zela kontuan hartu. Era berean, ez da harriztekoa, Karrera Judizialera sartzeko bideen diseinua, bai eta estatutu judicialaren konfigurazioa ere, oztupo bilakatu zirela haien eskubide profesionalen dagokionez. Izan ere, estatutu judicialen aitortzen diren eskubide guztiak epaile profil konkretu bat dute erreferente: inolako erantzukizun pertsonal edo familiarrik ez duen gizona eta bere bizitza guztia jurisdikzio-funtzioan ematen duena.

Egituraketa judicial horrek, aldi berean, eragina izan zuen epaileek betetzen zuten jurisdikzio-funtzioan. Izan ere, epaile zein magistratuak egindako arau juridikoen interpretazio eta aplikazioa erabat formalista eta neutrala zen, genero-harremanek sortzen zuten emakumeen kontrako egiturazko bereizkeria aintzat hartzen ez zuena (Salazar, 2021). Horrela, urteetan zehar eta, bereziki, EGBEL-aren aldarrikapena arte, jurisdikzio-ordena desberdinetan (penala, zibila, kontentzioso-administratiboa eta lan arlokoan) estereotipo sexistetan oinarritutako epaiak eman izan dira. Modu horretan, emakumeen kontrako bereizkeria mantendu eta erreproduzitzeaz gain, justiziapekoen eskubide-prozesal garrantzitsu baten urraketa ematen da, epaile inpartzialerako eskubidearena hain zuzen ere, babes judicial eraginkorrerako eskubidean barneratzen dena (art.24.2 EK).

Adierazi beharra dago, aipatu berri dugun egoera asko aldatu dela, baina eraldaketa horiek motelak eta sinbolikoak izan direla, jomuga emakume eta gizonen arteko berdintasun materiala edo erreala lortzea bada. Ikus dezagun.

2. Arloko egoera eta ikerketaren helburuak

EGBEL-ak ikergai diren Botere Judizialaren bi alderdietan –antolaketa eta jurisdikzio-funtzioan– txertatutako neurrien eraginez, Botere Judiciala parekidea den erakundea izateko bidean dagoela baieztatu daiteke. Gaur egun, emakumeek epailetzan izan duten ikusezintasunaren amesgaiztoa amaitu egin dela esan daiteke: Espainiako jurisdikzio-organoen feminizazioa errealitate da. Are gehiago, emakumeak jada gehiengoa dira jada Karrera Judizialean (%56)⁵. Hala ere, datu horien atzean dagoena aztertzeko betaurreko

⁴ Izan ere, lehenengo epaile emakumea Josefina Triguero Agudo izan zen, zeinak 1978an gairitu zituen oposaketak, Naval Moral de la Matako (Badajoz) Lehen Auzialdi eta Instrukzioko Epaitegian bere karguaz jabetuz.

⁵ Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiaren, *Informe sobre la estructura de la carrera judicial. A 1 de enero del 2022*-ren datuak aintzat hartuz.

moreak jarri behar ditugu, emakume epaile gehiago egoteak ez baitu esan nahi Botere Judiziala parekideagoa denik eta epai guztiek berdintasuna bermatzen dutenik. Ez da ahaztu behar epailetzaren feminizazioa genero-joera maskulinoa duen egitura juridikoan eman dela. Ondorioz, emakumeek Karrera Judizialean duten tratu -eta aukera- berdintasuna, antolakuntza judizial berak mugatzen duela baieztatu daiteke. Modu horretan bakarrik azaldu daiteke, itxuraz pentsaezina den, epaile eta magistratu emakumeek pairatzen duten egiturazko bereizkeriaren fenomenoak; paradoxikoki, berdintasunaren alde borrokatzeko betebeharra duen Botere batean.

Era berean, ezin ahantzi emakumeen ahots juridikoen isiltasun eta ikusezintasuna Botere Judizialeko jerarkiaren goi-karguetan. Zehazki, ahalmenezkoak diren karguen –Auzitegi Goreneko (aurrerantzean, AG) magistratuak eta Justizia Auzitegi Nagusietako, Probintzia-Auzitegiak eta Auzitegi Nazionalako lehendakariak...– izendapenak egiteko kontuan hartzen diren merituen, neutraltasun eta objektibotasunaren mozorrotik, zeharkako diskriminazioa eragiten baitute epaile zein magistratu emakumezkoetan. Goi-kargu horien izendapen-irizpideak objektibatu ez izanaz gain, arrazoi gehiago daude Karrera Judizialeko emakumeen artean kristalezko-sabaia eraikitzen dutenak: kontziliaziorako eta erantzukidetasunerako neurri eraginkorrik ez izatea, zaintza-lanak curriculum-balioztat ez hartzea (igoera edo sustapen profesionalerako konputagarriak diren merituen kaltetan...). Testuinguru horretan, emakumeak buruzagitza judizialera iristea “denbora kontua” zela argudiatzen zen, eta hain zuzen ere, denbora iragateak erakutsi du, denbora ez ezik, borondate kontua ere badela epailetzaren egitura organikoan genero-desberdintasuna desagerraraztea. Halaber, urteen igarotzeak agerian jarri du berdintasuna sustatzeko lege-gomendioak ez direla nahikoak izan (Montalbán, 2018).

Horregatik guztiagatik, premiazkoa da, hainbat epaile-elkarteen salaketa eta aldarriekin bat etorritik, Karrera Judizialeko emakumeen eztanda demografikoa emakumeen tratu -eta aukera- berdintasuna sustatzen duten neurriekin koordinatzea. Behar bat baino gehiago, konstituzio-agindu bat da Botere Judizialaren osaera eta antolamenduan emakumeen eta gizonen arteko berdintasun erreala oztopatzen duten arrazoiak iraultzea (EK-ren 14. eta 9.2. art.). Ondorioz, BJKN-ak dituen eskumenak kontuan hartuz, zeregin handia du aurretik, Botere Judizial parekideago baten sorrera bere esku baitago. Gauzak horrela, beharrezkoa da sexuen arteko berdintasuna bermatzen duen antolakuntza judiziala eraikitzeko, Botere Judizialaren gobernuak, hots, BJKN-ak har ditzakeen neurriak ikertzea.

Bigarrenik, antolaketa eta osaera judizialaren feminizazioarekin batera, epaile eta magistratuek egikaritzen duten jurisdikzio-funtzioan ere (EK-ren 117. 3. art.) aldaketa bat soma daiteke. Pixkanaka-pixkanaka eta Zuzenbidearen teoria feministek aldarrikatu zuten bezala, praktika judizialaren androzentrismoa deseraikitze bideari ekin diote auzitegi eta epaitegi espainiarrek, “genero-epaitza” delakoa sortuz (Lousada, 2020). Genero-epaitza edo genero-ikuspegiarekin epaitzea, kasuan kasuko gatazka juridikoa aztertze metodologian-juridiko gisa definitu daiteke (Poyatos I Matas, 2019). Metodologia hori jurisdikzio-ordena guztietan aplikatu behar da, emakumeen kontrako bereizkeria egiturazkoa baita. Aitzitik, ez da beharrezkoa izango kasu konkretu guztietan aplikatzea, botere-harreman asimetrikoek edo genero-estereotipoek jurisdikzio-funtzioan eragina izan dezaketen kasuetan aplikatu behar da nahitaez. Epaitzeko unean genero-ikuspegi integratzaileak arau juridiko baten aplikazio edo interpretazioak emakume zein gizonengan duen eragin erreala zehazten lagunduko digu, eta horren arabera, bidezkoa den konponbide-judiziala aurkitzen.

Honaino helduta, argitu nahi da genero-ikuspegiarekin epaitzea ez dela moda judizial bat edo ideologia bat, ezta jurisdikzio-funtzioaren jarduteko aukera edo gomendio huts bat ere. Genero-epaitza, aitzitik, Nazioarteko Zuzenbidearen arauetatik⁶, eta, bereziki, Emakumeen aurkako Diskriminazio Mota Guztiak Ezabatze Hitzarmenetik⁷ (1979)– CEDAW ingelesezko siglekin ezagutzen dena– eta Europar Batasuneko Zuzenbidetik⁸ ondorioztatzen den aginduzko lege-manua da. Espainiako ordenamendu juridikoari dagokionez, EGBEL-aren 4. artikuluan jasotzen da, lehen aipatu den moduan. Genero-epaitzaren inguruko xedapen horiek guztiak

⁶ Askoren artean, Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsalaren (1948) 1.artikuluak edota Eskubide Zibil eta Nazioarteko Itunaren (1966) 3.artikuluak.

⁷ CEDAW-ko 1, 2 c) d), f) eta 5 a) artikuluetan genero-ikuspegi praktika judizialean txertatzeko obligazio-juridikoaren erreferentziak topa ditzakegu.

⁸ Europar Batasuneko zuzenbide primario edo jatorrizkori dagokionez hurrengo xedapen juridikoak aipa ditzakegu: Europar Batasunaren Oinarriko Eskubideen (2000) 21. eta 23. artikulua eta Europar Batasunaren Funtzionamendu Itunaren 157. artikulua. Zuzenbide eratorriari dagokionez, 2006/54/CE Direktiba da aipagarri.

ezagutzea eta zorroztasunez aplikatzea betetzeke dagoen konpromezua da espainiar epaitegi eta auzitegien praktika judizialari dagokionez.

Hala ere, zentzu horretan, aitortu beharra dago jurisprudentzia espainiarrak berriki hartu duen norabidea itxaropentsua dela. AGE 247/2018, maiatzaren 24koa, izan zen BJKN-aren arabera genero-ikuspegiarekin epaitu zen lehen ebazpena⁹. Epai genero-sentsitibo horrek besteei bidea ireki, eta geroztik, epaile zein magistratu askok metodologia juridiko hau bere ebazpenetan txertatu dute. Beste askoren artean, AGE 1263/2018, uztailearen 17koa; AGE 580/2020, uztailearen 2koa; AGE 908/2020, urriaren 14koa, etb. Nolanahi ere, espainiar jurisprudenzian zehar ikerketa txiki bat eginik konturatuko gara, oraindik ere, genero-ikuspegiaren ezarpena ez dela normalizatu. Izan ere, ebazpen anitz aurki ditzakegu non epaileek auzigaiari aplikagarriak diren arauen azterketa aseptiko eta neutrala egiten duten, emakumeen egiturazko diskriminazioa mantentzen duten rolak eta estereotipoak erreproduzitzen. Epai horiek oinarritzat hartuz, genero-ikuspegiarekin ez epaitzeak dakartzan ondorioak –juridikoak, zein ez– aztertuko dira.

Halaber, genero ikuspegia epaitzan integratzeko zailtasunak aztertuko ditugu. Zehazki, komunitate-juridikoa metodologia hori aplikatzeko indarguneak eta ahuleziak identifikatzea izango da xedea. Modu horretan, genero-epaitza jurisdikzio-ordena guztietan finka dadin hartu beharreko neurriak zeintzuk diren ikertuko ditugu.

3. Ikerketaren muina

Ikerketa lan honen xede nagusia espainiar Botere Judizialean genero ikuspegiaren integrazioa aztertzea da. EGBEL-ak 14. eta 15. artikuluetan genero-ikuspegiaren integrazioa Botere Publikoen jardunaren ardatz aldarrikatzeak Espainiako hirugarren boterean izan duen eragina ikertuko da. Horretarako, alde batetik, EGBEL-ak Botere Judizialaren antolaketa eta osaera judizialean txertatutako neurri organiko-prozesalak aztertuko ditugu. Zehazki, BJKN-ak emakume eta gizonen partaidetza edo presentzia orekatua sustatzeko (EGBEL-aren 16.art) aurrera eramane duen berdintasun politika-judiziala aztertuko da. Bereziki, BJKN-ko berdintasun-batzordeak eginiko bi berdintasun-planak, 2013 eta 2020 urtekoak hurrenez hurren, aztertuko dira. Analisi horrek, egitura zein osaera judizialean sexuen arteko tratu -eta aukera- berdintasuna bermatzeko, BJKN-ak har ditzakeen neurriak proposatzea izango du jomuga. Bestetik, aintzat hartuz antolakuntza-judizial berdinzaleago batek ez duela esan nahi berdintasun materiala edo erreala kontuan hartuta epaituko denik, genero-ikuspegiarekin epaitzea praktika judizial ohikoa bihurtu dadin, epaile eta magistratuek jarraitu beharko duten protokolo edo gida bat diseinatzea izango dugu xede.

4. Ondorioak

Orain arte burututako ikerketa lanak Botere Judizialean genero-ikuspegia txertatzeko hurrengo neurriak hartu behar direla aurreikusten dugu.

Antolaketa-judizialari dagokionez: lehenik eta behin, BJKN-ak ekintza positiboak txertatu behar ditu (EGBEL-ko 11.artikuluan xedatzen denari jarraituz). Epaile eta magistratuen partaidetza maila-judizial guztietan orekatua izan dadin, ekintza positiboak ezartzea beharrezkoa da emakumeen abiapuntu ezberdina zuzen dezaten. Ildo horri jarraituz, BJKN-aren Berdintasun-batzordea giza-baliabide eta material gehiagoz hornitzea beharrezkoa da (4/2013 Lege Organikoak, ekainaren 28-koak, hartu zuen politika-murritzailarekin amaituz). Bigarrenik, epaile eta magistratuen estatutua berreraiki beharra dago. Izan ere, estatutu judiziala, familia-burua den eta zaintza-erantzukizunik ez duten gizonezko epailearen eredian oinarritzen baita. Are gehiago, epaile-modelo hori goi-mailako epaitegietan ematen den profila dela ondorioztatu dugu: gizonezkoa, bere bizitza jurisdikzio-funtziora mugatzen duena, bizitza pertsonala, familia eta zaintza betebeharrak alboratuz (Martínez et. al., 2021). EGBEL-ak estatutu judizialean emakume eta gizonen berdintasun erreala bermatzeko hainbat neurri txertatu zituen, ondoren, Karrera Judizialaren 2/2011 Erregelamenduaren erreforman jaso eta garatu zirenak. Hala ere, oraindik ere, emakumezko epaileak dira seme-alabak edo senideak zaintzeko eszedentziak hartzen dituztenak (BJKN, 2022)– baita ezkontideak ordainsari txikiagoa duenean ere–. Horrek azaltzen du, emakumezko epaile zein magistratuek Karrera Judizialeko goi-karguetara

⁹ Hala ere, adierazi behar da, jurisprudentzia txikian, genero-ikuspegiaren ezarpena lehendik antzeman daitekeela. Zehazki, Kanarietako Justizia Auzitegi Nagusiaren 167/2017 epaia, martxoaren 7koan.

aurkezteko eskariak gutxiago izatea. Ez da zaila ondorioztatzea erantzukidetasun neurri eraginkorrak ez daudenez emakumezko epaileek ezin dituztela zaintza-lanak eta jurisdikzio-funtzioaren profesionalizazioa eta espezializazioa uztartu. Are gehiago, ahalmenezko goi-karguetan zaintza-lanei meritu balioa atxikitzen ez zaien bitartean eta kargu horietan emakumeen partaidetza handitzeko ekintza positiboak martxan jartzen ez diren bitartean, emakumeak gehiengo izaten jarraituko dute, baina, beti ere, botere “gutxien” duten organo-jurisdikzionaletan. Azken batean, argi dago, erantzukidetasun neurriak sustatzen ez badira, Karrera Judizialeko kristalezko-sabaia ez dela hautsiko. Hori guztia kontuan izanik, ondorio garbi bat atera dezakegu: egia da egitura judizialaren feminizazioa aurrerapauso oso garrantzitsua dela, baina kontuan hartu behar dugu benetako berdintasuna ez dela lortuko emakumeak buruzagitza judizialera iristen ez diren arte.

Jurisdikzio-funtzioari dagokionez, hurrengo neurriak jotzen dira beharrezkotzat: lehenik, epaile, magistratu eta azken batean, langile juridiko guztiek nazioarteko zuzenbide anti-diskriminatzailearen inguruan, formakuntza eta prestakuntza jarraitua jasotzea ezinbestekoa da. Neurri hau nahitaezkoa da, nazioarteko xedapen horien inguruko ezagutza eta aplikazioa epaien argudiaketa juridikoan eskasa baita espainiar praktika judizialean. Bigarrenik, genero-ikuspegia ezartzea beharrezkoa den kasuetan, delituen instrukzioan zein epaitzan jardute-gida edo protokolo bat ezartzea jurisdikzio-ordena guztietan, beste herrialde batzuetan – Mexiko kasu– ezarritakoak aintzat hartuz.

5. Etorkizunerako planteatzen den norabidea

Ikerlan honetatik abiatuta eta azken urteotan, feminismo postmodernon murgildutako teoriak – *queer*, ez-bitar, trans mugimenduak...– sexu eta genero terminoen desberdintasuna ezbaian jarri dute, biak, eraikuntza soziala direla aitortuz (Butler, 1999). Horen harira, Zuzenbideak errealitate ez-bitarrak, trans-ak, edo bestelakoak, babes ditzan aldarriak gero eta ozenagoak dira.

Horrekin lotuta, ikuspuntu interseksionalitatetik¹⁰, jurista feministek zuzenbideak bereizkeria-arrazoien elkarguneak edo bidegurutzak kontuan hartzen ez dituela eman dute aditzera. Dakigunez, EK-ren 14. artikuluan zenbait bereizkeria-arrazoi (jaiotza, sexua, erlijioa, arraza...) aipatzen dira. Modu horretan, praktika judizial espainiarrean¹¹ arazo bat antzeman da: bereizkeria-kategoriak bakarka estimatzen direla, haien artean eman daitezkeen elkarguneak kontuan hartu gabe. Beste era batera esanda, adibidez, emakumea izateagatik (genero-arrazoia) eta aldi berean beltza izateagatik (arrazoia) emakumeek jasan dezaketen diskriminazioa-mota bereizia ez dutela aintzat hartzen (Crenshaw, 1989). Gauzak horrela, erronka garbia da: genero-ikuspegiaren epaitzaz gain, interseksionalitate-ikuspuntua txertatzea premiazkoa da.

6. Erreferentziak

Barona Vilar, S. (2018). El título VI de la Constitución, “Poder Judicial” desde una mirada en el siglo XXI. *Corts: Anuario de derecho parlamentario*, 31, 475-496.

Barrère Unzueta, M. (2010). La interseccionalidad como desafío al mainstreaming de género en las políticas públicas. *Herri-Arduralaritzazko Euskal Aldizkaria*, 87, 225-252.

Butler, J. (1999). *El género en disputa*. Paidós, Bartzelona.

¹⁰ Kimberlé Crenshaw abokatu afroamerikarrak 1989 urtean sortu zuen kontzeptua da. Hain zuzen ere, garai hartan, Estatu Batuetan aktibismo antiarrazistak eta bereziki, feminismo beltzak, indar handia zuten. Crenshaw-k emakume beltz langileak zenbait enpresen aurka galdutako epaiak aztertzen hasi zen. Emakume horiek, enpresen kaleratze politika diskriminatzaileen biktimak izan ziren. Hain zuzen, enpresen kaleratze politika antzinasunaren irizpidean oinarritzen zen, eta hori kontuan hartuz, emakume beltz langileak kaleratu zituzten lehenik– hamarkada gutxi batzuk arte, haien kontratazioa debekatuta zegoela kontuan hartu gabe–. Estatu Batuetako Auzitegiek kasuak aztertzen hasi zirenean argudiatu zuten ez zela sexuagatiko eta arrazagatiko diskriminazioa gertatzen, enpresek emakume zuriak eta gizonezko beltzak kontratatu baitzituzten. Horrela, Crenshaw konturatu zen, Estatu Batuetako auzitegiek arraza eta sexu arrazoia modu indibidualen aztertu zituztela, eta modu horretan, emakume beltzak, emakume izateagatik eta aldi berean beltza izateagatik jasandako bazterketa ez zutela aintzat hartzen.

¹¹ Ikus *Muñoz Díaz v. Espainia*, TEDH-ren 2009ko abenduaren 8-ko ebazpen judiziala.

- BJKN (2022). *Informe sobre la estructura de la carrera judicial. A 1 de enero de 2022*. Madril.
- Campos Rubio, A. (2008). Aportaciones iusfeministas a la revisión crítica del Derecho y a la experiencia jurídica. In J. Astola (arg.) *Mujeres y Derecho, pasado y presente: I Congreso multidisciplinar de Centro-Sección de Bizkaia de la Facultad de Derecho*, Euskal Herriko Unibertsitatea, Bilbo, 167-226.
- Costa, M. (2016). *Feminismo Jurídicos*. Didot, Argentina.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine. *Feminist Theory and Antiracist Politics. University of Chicago Legal Forum*, 8, 139-167.
- Facio, A. (1992). *Cuando el género suena cambios trae: una metodología para el análisis de género del fenómeno legal*. Ilanud, San José.
- Gil Ruiz, J.M^a. (2013). *La interpretación de las normas bajo una perspectiva de género*. Botere Judizialaren Kontseilu Nagusia, Madril.
- Levit, N., Verchick, R., & Minow, M. (2015). *Feminist Legal Theory: A Primer*. New York University Press, New York.
- Lousada Arochena, J.F. (2020). *El enjuiciamiento de género*. Dykinson, Madril.
- Lousada Arochena, J.F. (2022). Evolución de la igualdad desde la constitución de 1978: del patriarcado fuerte hacia la igualdad de género. *IQual. Revista de género e igualdad*, 5, 1-27.
- Martínez Moya, J. & Sáez Rodríguez, M^aC. (2021). *La protección social de la Carrera Judicial*. Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, Madril.
- Montalbán Huertas, Inmaculada (2017). La igualdad efectiva de mujeres y hombres en el poder judicial. In A. Ventura & S. García (arg.), *El derecho a la igualdad efectiva de mujeres y hombres una evaluación del primer decenio de la Ley Orgánica 3/2007*, Aranzadi, Iruña, 817-841.
- Smart, C. (1994). La mujer del discurso jurídico. In E. Larrauri (arg.), *Mujeres Derecho Penal y Criminología*, Siglo XXI de España, Madril, 167-189.
- Poyatos I Matas, G. (2019). Juzgar con perspectiva de género: una metodología vinculante de justicia equitativa. *IQual. Revista de Género e Igualdad*, 2, 1-21.
- Olsen, F. (1990). The sex of law. In D. Kairys (arg), *The Politics of Law*. Pantheon, New York, 452-467.
- Salazar Benítez, O. (2021). La interpretación y aplicación del derecho en clave feminista. In A. Cárdenas (arg.) & O. Salazar, *La interpretación y aplicación del derecho en clave de igualdad de género*. Tirant lo Blanch, Valentzia, 33-77.

7. Eskerrak eta oharrak

Ikerketa lan hau ez litzateke posible izango Ixusko Ordeñana Gezuraga, Euskal Herriko Unibertsitateko Zuzenbide Prozesaleko irakaslearen zuzendaritza, laguntza eta babesik gabe. Halaber, Zuzenbide Prozesaleko Manuel Serra Domínguez elkarteari eta Euskal Herriko Unibertsitateari eskerrak eman nahi nizkioke, nire ikerketan sinesteagatik eta finantzazioa luzatzeagatik. Azkenik, adierazi nahi dut artikulu hau nire tesiaren adar bat dela, EHU-ko Emakume eta Gizonen Berdintasunaren gaineko Masterrean ikasitako ezagutzetatik abiatzen dena eta “Zuzenbide prozesala eta arbitraia euskal aldizkaria”-n argitaratutako artikulu-zientifiko baten moldaketatik eratortzen dena.